

„Svätá omša je tajomstvo“ – Rozhovor s hudobným skladateľom Jozefom Halmom z Mníchova (Prvá časť)

Lucia Laudoni

3. augusta 2023 ✚ Kultúra ✚ Rozhovory

Byť významným neznamená dosiahnuť všetko, ale dotknúť sa Nedosiahnuteľného.

Rodák z Bošian, Jozef Halmo (*1939), svojou hudbou rozozvučal zvony slobody v čase, keď bola sloboda na Slovensku nedosiahnuteľným ideálom. Tá sloboda, ktorej giottovsky jemná tvár sa dnes opäť stáva karikatúrou.

Skladateľ, dirigent, interpret, aranžér, učiteľ hudby a producent Jozef Halmo

Zdroj: Súkr. archív J. Halma

Sub velo verborum – pod závojom slov – vždy spáva hudba. Jozefovi Halmovi prirástla k srdcu najmä ľudová a sakrálna múza. Jeho najlepšou priateľkou bola harmonika, s ktorou precestoval svet. Pôsobí ako skladateľ, dirigent, interpret, aranžér, učiteľ hudby a producent; spolupracoval s Karlom Gottom či Evou Pilarovou. Po vpáde vojsk Varšavskej zmluvy do Československa nelegálne emigroval do Rakúska a od roku 1969 žije v Mníchove. Útek z domova bol pre neho mimoriadne dramatický, komunistická „vlast“ ho postavila extra legem a odsúdila ho na dvojročné väzenie. Verejnosť ho pozná najmä ako autora obľúbenej modlitby v tónoch Kráľovná nebies a ľudovej vianočnej omše Radosná zvesť. Jeho myšlienky a životný príbeh sú dôkazom, že viera je oveľa viac, než len sen púšte o daždi.

Rozhovor všestranného hudobníka Jozefa Halma s Luciou Laudoni naplnia akordy spomienok na ťažké roky v emigrácii. Priblíži nám okolnosti vzniku piesne *Kráľovná nebies* a dozvieme sa, čo pre neho znamená latinská svätá omša.

Umenie Jozefa Halma ocenil aj kardinál Tomko.

Zdroj: Súkr. archív J. Halma

V prvých desaťročiach 17. storočia uzrela v Anglicku svetlo sveta divadelná hra s názvom *Jazyk alebo Boj jazyka a piatich zmyslov o nadvládu (Lingua, or the Combat of the Tongue and the Five Senses for Superiority)*. Dej hry vychádza zo stredovekej imaginácie. Jazyk a naše zmysly v nej dostali podobu hmatateľných a živých bytostí, ktoré medzi sebou komunikujú. Predstavte si, že by ste sa mohli stretnúť s personifikovanou Pani Hudbou a rozprávať sa s ňou ako so živým človekom. Čo by ste jej povedali?

Musím sa priznať, že som touto otázkou trochu zaskočený, lebo si ani pri najlepšej vôli nedokážem predstaviť hudbu ako stelesnenú ľudskú bytosť. Celý život som sa zaoberal hudbou a dospel som k presvedčeniu, že je to najrýdzejší druh umenia. Takže, dobrej hudbe by som povedal: Vďaka Ti!

V súčasnosti sme svedkami akejsi inflácie hudby. Obklopujú nás umelo nafúknuté „zvukové bubliny“. To, čo vôkol nás znie, sa veľmi často podobá autu bez kolies, a ako vieme, vozidlo bez kolies nemôže jazdiť. Ako hodnotíte dnešnú modernú hudbu Vy?

Väčšina dnešnej modernej hudby je ochudobnená o svoj najhlavnejší komponent – melódiu. Hudba je podľa mojej mienky jeden z najlepších spôsobov vyjadrovania a ovplyvňovania ľudských emócií. Buď ma ovplyvňuje v dobrom, alebo v zlom. Buď sa mi páči, alebo sa mi nepáči. Dá niečo pre moju dušu, alebo mi nič nedá.

S hudbou sa priatelí už desaťročia.

Zdroj: Súkr. archív J. Halma

V autobiografickej knihe *S harmonikou do sveta*, ktorú v roku 2020 vydal Spolok Slovákov v Poľsku, opisujete náročné roky emigrácie a života v exile. Často ste sa ocitli v krízových situáciách, nemali ste kde hlavu skloniť a boli ste v hľadáčiku polície. Vaším anjelom strážnym v Nemecku bol pôvodom slovenský rímskokatolícky kňaz a misionár Štefan Zloch. Ako si na neho spomínate?

Po prežití dvoch nocí v Anglickej záhrade (verejný park v Mníchove, pozn. red.) bez následkov som sa šiel poďakovať do kaplnky na hlavnej stanici v Mníchove. Bol som presvedčený, že medzi cestujúcimi nevzbudím pozornosť policajtov.

Po svätej omši som začul povzdych: „Bodaj ťa!“ Šiel som k tej osobe. Zbadal som, že je to kňaz, ktorý slúžil svätú omšu v kaplnke. Oslovil som ho po slovensky a on sa mi predstavil ako páter Zloch.

Bol majster jazykov, ovládal ich najmenej osem, aj s dialektmi. Dokonca i čínsky, v Číne bol totiž osem rokov zavretý.

V krátkosti som mu vysvetlil moju zložitú situáciu. „To sa musí hneď riešiť,“ povedal. Šli sme do neďalekého internátu zahraničných študentov, kde bol páter Zloch riaditeľom. Okamžite začal kontaktovať krajanov – odborníkov, ktorí sa vyznali v azylovej problematike. Vzhľadom na to, že bola nedeľa, väčšina z nich sa nachádzala mimo Mníchova.

Večer konečne prišli Dr. Jasovský, Dr. Pokorný a pán Dolinský. Vyrozprával som im od začiatku do konca všetko, čo sa mi stalo. Po niekoľkých hodinách sa rozhodli, že najlepšie bude otvorene opísať celú záležitosť, nech úrady rozhodnú, či mám nárok na azyl alebo nie. Ešte pred polnocou sme šli na Policajné riaditeľstvo v Mníchove a požiadali o azyl.

Dostali ste ho?

Dostal som od nich potvrdenie o odovzdaní žiadosti a zároveň povolenie pobytu do vyriešenia celej záležitosti s podmienkou, že nesmiem opustiť Mníchov a nesmiem pracovať. Janko Dolinský ma ešte v noci zaviedol naspäť k pátrovi Zlochovi na Paul-Heyse-Str. 15.

Keďže internát bol kompletne obsadený, dal mi možnosť nocovať len v knižnici na dvoch fotelkách. Takto to išlo skoro dva mesiace.

Moja denná porcia jedla boli raňajky od sestričiek. Rehoľné sestry mali každé ráno vo vedľajšej kaplnke ranné modlitby. Pripomínalo mi to roráty. Mali tam aj staré harmónium.

Celková výška pomoci, ktorú som dostal od štátu počas azylového konania, bola 17,20 DM (západonemeckých mariek) a po dvoch rokoch som ju musel vrátiť. To nie ako terajší migranti... V núdzi mi neostávalo nič iné, ako predať harmoniku.

Božie mlyny melú pomaly, ale spravodlivo. V roku 2015 bola Jozefovi Halmovi udelená cena Fra Angelico za prínos v oblasti sakrálnej hudby.

Zdroj: Súkr. archív J. Halma

Čo vám napadne ako prvé, keď sa povie nádej?

Obrátiť sa o pomoc k Bohu, prostredníctvom Jeho a našej Nebeskej Matky. Takto som i ja dostal nádej, že môžem na príhovor Panny Márie získať pomoc a ochranu v núdzi.

Grécka cirkev velebí Presvätú Bohorodičku slovami *Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ ἁγία*, teda „nepremožiteľná vojvodkyňa a kráľovná v boji“. Slovo *ἁγία* pochádza ešte z homérskej gréčtiny a označuje hrdinskú panovníčku. Aj Vás Panna Mária často vyslobodzovala z ťažkostí. Za čo všetko Jej ešte vďačíte?

Vďačím jej za stálu ochranu a pomoc, za život, za ľudí, ktorých som v živote stretol a mohol som spolu s nimi kráčať k Bohu v radoosti i v žiali. To som sa potom snažil vyjadriť i v mojich kompozíciách.

Panne Márii ste venovali známu hymnickú pieseň *Kráľovná nebies*, ku ktorej ste skomponovali hudbu. Priblížte našim čitateľom okolnosti jej vzniku.

Vedieť vyjadriť hudbou krásu a lásku k našej Nebeskej Matke nie je ľahké. V roku 1978 som si spomenul, že som ešte nesplnil sľub, ktorý som dal Panne Márii, keď som prvýkrát prišiel do Bavorska. Výčitky svedomia mi nedali, a tak som sa pustil do komponovania.

Melodických nápadov som mal viacero, horšie bolo ich rozvinúť. To mi robilo najväčšiu ťažkosť. Chvála Bohu, v tom mi pomohol salezián z Belgicka, Don Jozef Strečanský, autor piesne, ktorú veriaci spievajú pred

jedlom *Otče náš všemohúci, Pane, otvor nám svoje štedré dlane...* On mi poradil: „Pospájaj rôzne časti tak, aby z toho vznikol jeden celok.“

Požiadaval som priateľa Viktora Magdolen, aby mi napísal text na novú mariánsku pieseň. A tak sa aj stalo. Text prispôbil rytmu melódie. Vďaka nemu sa *Kráľovná nebies* stala hymnickou piesňou.

Čím ďalej, tým viac mi začal chodiť mráz po chrbte. Veď je to presne to, čo my, Slováci v zahraničí, aj národ doma, pod Tatrami, prejavujeme po stáročia: prosbu o ochranu, lásku, vďaku, nádej a oslavu našej Nebeskej Patrónky.

Umelci, ktorí slávnú mariánsku pieseň vyprevadili do sveta: autor textu Viktor Magdolen (zľava), operný tenor Juraj Hurný (v strede) a skladateľ Jozef Halma (vpravo).

Zdroj: Súkr. archív J. Halma

Atmosféra premiéry tejto skladby sa Vám určite vryla hlboko do pamäti...

Kráľovná nebies prvýkrát zaznela v prvú májovú nedeľu v roku 1978 v kostole svätého Štefana v Mníchove. Spievali Viktor Magdolen a pani Bradová.

Pán Magdolen pracoval ako spevák, textár a najmä režisér prenosov nedeľných svätých omší z rádia Slobodná Európa. Prišiel za pátrom Dr. Antonom Hlinkom, ktorý v spomenutom kostole celebroid slovenské omše, a tesne pred vysielaním o 10:10 hod. mu povedal: „Tóno! Dnes môžeš v kázni rozprávať o čom chceš, ale nie viac ako sedem minút, lebo budeme dávať jednu mariánsku pieseň od Joža Halma a mňa, ktorá bude trvať tri minúty!“ V tom čase mala *Kráľovná nebies* iba jednu slohu.

Video piesne *Kráľovná nebies* zo skladateľského pera Jozefa Halma (Koncert chrámového zboru, 2022).

Zdroj: youtube.com

Po skončení prenosu omše sa ho spýtal: „Tóno, tak čo na to povieš?“ Dr. Hlinka chvíľu porozmýšľal, a potom povedal: „Vieš, že to môže byť jedna nádherná pútnická pieseň?“

Kompletná verzia *Kráľovnej nebies* však zaznela až o päť rokov, v 1983-ťom, v tom istom chráme. Spievali ju Eva Katrincová a Viktor Magdolen s Trenčianskymi muzikantmi.

Najväčšiu popularitu jej priniesla až štúdiová nahrávka z Vatikánskeho rozhlasu v Ríme, ktorá sa uskutočnila 11. júna 1985 a bola natočená s operným spevákom Jurajom Hurným z Grazu.

Literárno-hudobná naratívnosť tradičných slovenských duchovných piesní je neoddeliteľná od spirituality latinskej svätej omše, ako sa celebrovala pred II. vatikánskym koncilom. Ako si spomínate na latinskú svätú omšu? V čom môže latinčina obohatiť súčasného človeka?

Už ako miništrant som ju prežíval pri slávení svätých omší. Vyvolávala vo mne určité tajomstvo. Veď tá najkrajšia a najväčšia forma oslavy nášho Pána a našej Nebeskej Matky bola a je vyjadrená klasickou hudbou na latinský text.

II. vatikánsky koncil stanovil, že latinská reč je naďalej liturgickou rečou rímskokatolíckej Cirkvi. Popri latinskej reči povoľujú sa pri slávení i národné jazyky. Takže národné jazyky by sa mali používať popri latinskej reči – a nie namiesto latinskej reči!

Najmä na svetových stretnutiach, kde sú prítomní veriaci z viacerých národov, je veľmi vhodné, keď sa spoločné časti modlia latinsky, hoci jednotlivé modlitby sa prednášajú aj v iných jazykoch.

Spomienka je dcérou pamäti a sestrou bolesti. V druhej časti rozhovoru si Jozef Halmo, iniciátor historickej prvého vydania znotovaného Jednotného katolíckeho spevníka, zaspomína na stretnutie s otcom kardinálom Korcom a zamyslí sa nad stavom cirkevnej hudby na Slovensku.

JOZEF HALMO

S HARMONIKOU DO SVETA

Spomienky na exil
1969 – 1989

Foto obalu autobiografickej knihy *S harmonikou do sveta*

Zdroj: Súkr. archív L. Laudoniu

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/svata-omsa-je-tajomstvo-rozhovor-s-hudobnym-skladatelom-jozefom-halmom-z-mnichova-prva-cast/>